

FIUME.

A most lefolyt néhány év eseményei újra actualissá tették Fiume közjogi viszonyainak kérdését. Egynémely, az utóbbi időkből hozott törvény nem tetszett a fiumeieknek; területükön az életbeléptetés módosítását kívánták, azt az álláspontot foglalván el, hogy az országgyűlésen hozott törvények nagy része nem hajtható végre közvetlenül Fiumében; azok a törvények csak a rappresentanza hozzájárulásával érvényesek, a mi kifejezést is nyer az egyes törvények úgynevezett fiumei szakaszaiban* a melyek által a ministerium külön felhatalmazást nyer arra, hogy a törvényt az ottani viszonyokhoz mért módosításokkal léptesse életbe.

A vitába beleszóltak a horvátok is, régi vetélytársaink Fiume kegyéért, és újra szóba került és pedig mint komoly védelem (vagy legalább bosszantás) eszköze, hogy Fiume a horvát országgyűlésbe képviselőket küldjön.

Mind e kérdések politikai oldalát nem érintem. Czélszerű-e, méltányos-e, hogy Fiumének külön sajtóügyi esküdszéke legyen vagy nem; czélszerű-e, hogy a közigazgatási bíróság intézményével kapcsolatban ott némely régibb törvényeinket is életbeléptessék és mi módon; czélszerű-e, hogy a fiumei képviselőtestület a törvények életbeléptetésénél meghallgattassék; hálátlannok-e a fiumeiek vagy nem, hogy e kérdések miatt lármáznak és fenyegetődznek: mindezt nem kutatom, azt sem, hogy politikai súlyukat emelné és helyzetüket javítaná-e az a két képviselő a horvát országgyűlésen. A kérdéseknek tisztán közjogi részével akarok foglalkozni, az érvényes jog körét és értelmét megvizsgálni.

I. Előzetesen is a Zágrábba való képviselőküldés jogáról szóljunk pár szót.

A jelenleg is tartó confictus kezdetén volt róla szó többször úgy Fiumében, mint Horvátországban, hogy Fiume csak

ugyan elküldi képviselőit a horvát országgyűlésbe az 1881. évi július 15., illetőleg 1888. évi szeptember 29. horvát törvények alapján, melyekben Fiume város és kerülete két képviselő küldésének jogával ruháztatik fel.

Volt-e joga Horvátországnak ily törvényt alkotni s van-e joga Fiúmének oda képviselőket küldeni?

Két elsőrangú jelentőségű magyar factor, az 1870-iki ministertanács és az 1884. évi regnicolaris deputatio úgy tartották, hogy igen. A ministertanács 1879. szeptember 28-án kelt határozata szerint: »minthogy provisoriumnak nem lehet feladata a közjogi kérdéseket véglegesen megoldani, Fiume képviselői *egyelőre* mind a magyar, mind a horvát-szlavón országgyűlésre meghívandók.« És az 1884. évi magyar országos küldöttség, melynek jelentésében e *határozat* idéztetik, szintén ilyen felfogást táplál. Csak »visszás állapotnak« tartja, hogy Fiume képviselői a horvát országgyűlésre meghivatnak, csak »elméleti ellentétet« lát e tény s Fiume különbeni helyzete közt s azzal nyugtat meg, hogy gyakorlati jelentősége nincs, mert Fiume tényleg nem küld oda képviselőket »s így gyakorlatilag megoldotta ama kérdést, melynek jogi megoldása Horvátország nélkül a fennálló törvények értelmében nem eszközölhető«.¹⁾

Mindezekkel szemben könnyű kimutatni, hogy e megoldás az 1868 : XXX. t.-cikkbe ütköző.

A dolog így áll: Horvát-Szlavonországok jelenlegi autonómiaja az 1868 : XXX. t.-cikken alapszik«. E törvény 47. és 48. §-ában megállapítja az autonómia tartalmát, mely »Horvát-, Szlavon- és Dalmátországokat« illeti, úgy a *törvényhozás*, mint a végrehajtás körében, az 54. §-ban pedig megállapítja, hogy az autonóm országkormányzat *további* tervezését (mert némelyeket maga a 68 : XXX. t.-cz. szabályoz az előző szakaszokban) a bán előterjesztése alapján a király legmagasabb hozzájárulásával a horvát-szlavón országgyűlés állapítja meg.

Itt az »országkormányzat további szervezése« alatt kétségen kívül a horvát országgyűlés részletes «szervezete is értendő, vagyis az autonómiának a maga körében a teljes organisatorius jog is megadatott.

A főkérdés már most: ki az alanya ezen autonómiának, kit illet ez az autonómia? A felelet csak egy lehet: Horvát-Szlavonországot; ezt egészében, de rajta kívül senki mást» Ez egy szigorúan körvonalozandó tétel. A magyar állam az 1868: XXX.

¹⁾ 1881—4-iki képvh. irományok XXII. köt. 88 lap.

törvénycikkkel a maga egy részét bizonyos autonómiával ruházta fel, részben külön szervezkedését engedte meg és ezen külön szervezetében a főhatalom részesévé is tette (1868 : XXX. t.-cz. 70. §.). Midőn így a magyar államnak ezen viszonylagos önállóságú része ily fontos jogokkal ruháztatott fel, nem lehetett közönyös, hogy a magyar állam területének s ezzel együtt népességének mely része öntessék e külön szervezetbe és vegyen részt úgy ezen külön rész külön autonóm életében, mint ezen *különleges szervezet útján* az összállam életében. Ennek meghatározása végett a 68 : XXX. törvénycikkben részletesen és kimerítően meg van állapítva Horvát-Szlavón- (és Dalmát-) országok területe, vagyis az államterület azon része, a melyre az 1868 : XXX. törvénycikkben megállapított autonóm különélet kiterjed és ezzel együtt az állam népességének azon része, mely a községi illetőség által ezen területhez fűzetvén, az autonóm élet részesévé lesz.

A 68 : XXX. t.-cz. 66. §-a határozza meg Horvát-Szlavon-Dalmátországok területét s itt nemcsak hogy Fiume nem sorolatik fel azon területrészek közt, melyek Horvát-Szlavón- és Dalmátországok területét kiteszik, hanem azok közül *expressis verbis* ki is vétetik: »Az előbbi szakasz értelmében Horvát-Szlavón- és Dalmátországok területéhez tartozóknak ismertetnek el: 1. Mindazon terület, mely jelenleg Buccari városával és kerületével együtt Fiume vármegyéhez tartozik, *Fiume város és kerülete kivételével*...« etc. Miután tehát Fiume város és kerülete kifejezetten kivétetik azon területek közül, melyek Horvát-Szlavón- és Dalmát országokat kiteszik, kétségtelen, hogy Fiume és kerülete épen az 1868 : XXX. t.-cz. alapján, Horvát-Szlavónországok autonóm életének és szervezetének részesévé sem tehető. Az az autonóm hatalom csakis azon területre terjedhet ki, melyet az 1868 : XXX. t.-cz. 66. §-a Horvát-Szlavonországok területének megállapít és az autonóm szervezetet is csak ezen területből álló Horvát-Szlavonországok alkothatják meg.

Mindezek *alapján* már most kétségtelen, hogy Horvát-Szlavón- és Dalmátországok országgyűlése választási rendjéről szóló fentidézett törvények azon rendelkezése (2. §.), hogy a horvátországi 90 választókerületből kettő Fiume városára és kerületére esik, az 1868: XXX. egyezményes törvénybe ütköző és az akkori m. kir. horvát-szlavon-dalmát ministert súlyos kötelességmulasztás terheli, hogy ő, kinek egyik főkötelessége az autonóm törvényhozás egyezményi törvényszerűségét ellenőrizni és biztosítani, ezen pontnak törvénynyé válását meg nem akadályozta.

De ha autonom törvénybe is jutott Fiume képviselőkül-
 dési jogának megállapítása, az sem lehet jogalap Fiume számára
 és nem mentené fel a központi kormányt azon kötelessége alól,
 hogy Fiúméban a zágrábi országgyűlésre való képviselőválasztást
 megakadályozza. Fiúméval szemben mindazon tekintetek
 állnak, melyek a horvát országgyűlésben való részvételét az
 1868: XXX. t.-cz. alapján kizárják és így egyáltalában nem Fiume
 tetszésétől függ az, hogy vájjon Zágrábba képviselőket küld-e
 vagy nem; azt neki ép oly kevésbé szabad tenni (sőt még ke-
 vésebbé), mint képviselői által teszem Szepes vármegye közgyű-
 lésén szerepelni, ha a vármegye őt oda meg is hívná és pedig
 egyszerűen azért, mert mindkét eset az állam közjogi rendjébe
 ütköző és e közjogi szabályok cogens természete folytán a köz-
 vetlenül szereplő felek azokról nem disponálhatnak.

II. A mint fentebb láttuk, az 1868 : XXX. t.-cz. 66 §-a
 Horvát-Szlavón- és Dalmátországok területéből expressis verbis
 kirekeszti Fiume városát és kerületét. Ez egyike azon kevés
 szilárd pontnak, melyet a fiúmei kérdésre vonatkozó tételes
 joganyag nyújt s a melyhez további okoskodásunkat fűz-
 hetjük.

Lássuk a 66. §. ide vonatkozó részét egészen: »Az előbbi
 szakasz értelmében Horvát-Szlavón- és Dalmátországok területé-
 hez tartozóknak ismertetnek el:

1. Mindazon terület, mely jelenleg Buccari városával és
 kerületével együtt Fiume vármegyéhez tartozik, *Fiume város- és
 kerülete kivételével, a mely város, kikötő és kerület a magyar
 koronához csatolt külön testet (separatum sacrae regni coronae
 adnexuni corpus) képez s a melynek mint ilyennek, külön auto-
 nómiájára s erre vonatkozó törvényhozási és kormányzati viszo-
 nyaira nézve, Magyarország országgyűlése s Horvát-Szláv on- és
 Dalmátországok országgyűlése és Fiume városa közt küldöttségi
 tárgyalások útján, közös egyetértéssel lesz megállapodás eszkö-
 lendő.*«

Fiume tehát nem tartozik Horvát-Szlavon-Dalmátországok-
 hoz, hanem a magyar koronához csatolt külön test. Ezen alap-
 pul az a felfogás, melyet hosszú idő óta vallanak az összes
 magyar irányadó tényezők, hogy Fiume hovatartozása, közjogi
 állása nem nyílt kérdés, az 1868: XXX. t.-cz. 66. §-a által vég-
 leg el van döntve, Magyarországhoz tartozik. Már az 1869-ben
 azt mondja a Fiumei ügyben kiküldött országos küldöttség jelen-
 tése: » . . . Ő felségének Fiumét és kerületét a magyar koro-

nához kapcsolott külön testnek nyilvánító kegyelmes kir. leirata s annak a kiegyezkedési törvényben mind magyar, mind Horvát-Szlavonországok részéről történt elfogadása után ama kérdés : hová tartozik Fiume? államjogi szempontból megszűnt vitás kérdés lenni . . . « Ettől kezdve az országgyűlés naplói is irományai az ily értelmű nyilatkozatoknak egész sorát tartalmazzák, s ezt a sort rekeszti be Széll Kálmán miniszterelnöknek f. é. febr. 14-én tartott beszéde, melyben kijelenti, hogy Fiume városa közjogi helyzetét és hovátartozandóságát közjogi törvényeink és alkotmányunk által teljesen tisztázottnak és kétségtelennek tartja. E kijelentést, valamint Horánszky Nándornak ugyanazon ülésen tett hasonló értelmű nyilatkozatait az egész Ház helyeslése kísérte, az hát communis opinio-nak mondható.

Az én szerény véleményem erre nézve az, hogy a kérdés ilyen megoldásának túlságos fontosságot tulajdonítanak, az így megállapított eredményt túlságosan nagyra becsülik. Mert közelebbről tekintve a dolgot, mi van itt megállapítva? Egyrészt az, hogy Fiume a magyar állam kiegészítő része, a magyar államhoz nem mint Horvát-Szlavonországok része tartozik, hanem külön, másképp.

Az alap tehát az, hogy Fiume a magyar államhoz tartozik. Ezt senki kétségbe nem vonta. Akkor is oda tartozik, ha Horvátország része, akkor is, ha nem része Horvátországnak.

A második kérdés: milyen része, hogyan része a magyar államnak? A magyar állam sajátos szerkezete mellett a priori kétféle eset lehetséges. Mert a magyar államnak az a sajátos szerkezete van, hogy egy része, melyet Horvát-Szlavonországoknak neveznek, daczára annak, hogy alkatrésze a magyar államnak, bizonyos ügyekre külön törvényhozással és kormányzattal bír, a mit az ő autonómiájának nevezünk, és a többi ügyekben is, melyekben együtt éli az állam többi részeivel az állami életet, sok tekintetben különleges módon vesz részt az együttes állami életben. Ennélfogva Fiume, ha alkatrésze is a magyar államnak, a priori kétféle módon lehet alkatrésze: ha Horvátországhoz tartozik, akkor részese az autonóm ügyekben Horvátország külön életének, a nem autonóm (a 68: XXX. szerint úgynevezett közös) ügyekben pedig az összállam életének olyan, fentebb érintett eltérő módon, mint általában Horvátország. Ha nem tartozik Horvátországhoz, akkor beletartoznék a magyar állam rendes, közönséges organisatiójába, élné azt az életet, a mit a magyar állam közönséges közjogi rendje alkatelemei számára megállapít. És

ha a famosus 66. §. 1-ső pontja ama szavakkal végződnek, hogy: Fiume város és kerülete kivételével . . . a dolog igen egyszerű volna, sok harmadik, negyedik és ötödik felvonás megíratlan maradna; mert akkor Fiume, miután a magyar állam alkatrésze, de Horvátországhoz nem tartozik, eo ipso beletartoznék a magyar állam közönséges jogrendjébe, mint Kecskemét vagy Kún-Félegyháza. Ámde a törvény a meghatározást tovább tüzi, Fiúmét a magyar koronához csatolt külön testnek declarálja, újra fölelevenítvén Mária Terézia 1779-iki leiratának hasonló értelmű latin meghatározását, és a mi még sokkal jobban complicálja a dolgot, ennek a külön testnek külön autonómiát biztosít, s ennek megállapítását az ott emiített három factor egyetértő megállapodására bízva, tehát ezen autonómia körének, szervezetének megállapítására mérvadó befolyást enged Horvátországnak is, végleges megállapítását ennek beleegyezésétől is függővé teszi. Ezen megállapítások által: hogy Fiume külön test, mint olyannak külön autonómiája legyen s ezt ne a magyar állam rendes törvényhozó szerve, hanem az a három factor állapítsa meg, összedől a java része azon eredményeknek, melyeket abból vezethettünk le, hogy Fiume része a magyar államnak, de nem része Horvátországnak. Mert miután Fiume külön test és mint ilyennek külön autonómiája legyen, bizonyos, hogy nem alkalmazható rá egyszerűen a magyar állam közönséges közjogi rendje a maga egészében, s miután az autonómia végleges megállapítása Horvátország beleegyezéséhez is van kötve, ennek tér nyílik a külön test autonómiája megállapításánál a horvát autonóm szervek valamelyes részvételét is igényelni vagy a végleges rendezést megakasztani. Mert azon kijelentése a 68. §-nak, hogy Fiume nem tartozik Horvátországhoz és külön autonómiája van, csak azt zárja ki, hogy Horvátország jogilag kívánhassa, hogy Fiume autonóm ügyei mit Bausch und Bogen bekebeleztessenek a horvát autonómiába, s horvát szervek által végeztessenek. De más-különbben tisztán alku és megegyezés terére utalja a három factort.

Igaz, hogy e tekintetben figyelembe lehetne venni a következőket: Miután Fiume Horvátországtól kifejezetten elkülönítettik, a magyar koronához csatolt külön testnek nyilvánítatik, s mint ilyennek autonómiája s szervezése kívántatik a törvényben, azt, hogy ott a horvát autonómiának, vagy autonóm szerveknek tér engedtessek, maga a törvény látszik a fentebbiek által kizárni. A magyar államnak megvan a maga közönséges közjoga, a sze-

rint való közönséges szervei vannak és csak *külön* Horvátországra az ottani autonóm szervezet. Mikor tehát a törvény Fiumét ezen *külön* horvát szervezetből kifejezetten kivesszi, kirekeszti, az állam közönséges jogi rendjével szemben pedig csak azt a cautelát használja, hogy Fiume külön test s mint ilyen, külön autonómiával bíró legyen: akkor az, hogy az autonómia úgy rendeztessék, hogy a hozzá tartozó ügyekben a csakis Horvátország számára megállapított külön szervek is szerepeljenek, e szabályozás egész gondolatmenetével ellentétben állónak látszik.

Azt hiszem, ez egészen plausibilis érvelés volna, de jelentőségét lerontja az, hogy a 66. §. végre is a három tényező egyetértő megállapodását kívánja meg az autonómia rendezéséhez, úgy, hogy semmi jogi eszköz nincs a horvátok beleegyezését valamely rendezéshez kikényszeríteni, vagy őket a tárgyalásnál bizonyos korlátok közé szorítani. Továbbá figyelembe veendő az is, hogy a 66. §. a három factor egyetértő megállapodása által tartja rendezendőnek nemcsak autonómiáját, hanem »erre vonatkozó törvényhozási és kormányzati viszonyait« is, a mit a mi részünkről nem igen szoktak figyelembe venni, a mi pedig tág tért, sőt teljesen szabad tért enged mindenféle conceptionának: Fiume önálló törvényhozói jogának a javasolásától kezdve, a horvát országgyűlésnek s kormánynak abban való részvételén át egész addig, hogy a törvényhozás és végrehajtás tekintetében Fiume autonómiája egy közönséges magyar törvényhatóság autonómiáját ne haladja túl.

És hogy a Horvátországhoz való nem tartozás törvénybeli kimondása az autonómia szervezésével a Horvátországgal való esetleg részleges kapcsolatot mennyire nem zárja ki, mutatják az első fiumei regnicoláris tárgyalásokon történtek 1869-ben. Andrassy miniszterelnök, ki a tárgyalások kezdetén Deákkal együtt hangsúlyozta, hogy Fiume hovatartozása az 1868: XXX. t.-cz. által már el van döntve, a tárgyalások folyamán, az ötödik ülésben maga tesz olyan közvetítő indítványt, hogy tartozzék Fiume törvénykezésileg a zágrábi főtörvényszék alá s a törvényhozás is a magán és büntetőjog tekintetében a horvát országgyűlést illesse, s azért Fiume oda is küldhessen követeket. E javaslatot a magyar és fiumei küldöttségek elfogadták s csak a horvátokon múlt, a kik kévéseitek, hogy ily alapon a végleges rendezés meg nem történt.

Bizonyára feltűnő dolog már most, hogy ha a törvény szerint Fiume Horvátországhoz nem tartozik, sőt eszmemenete

szerint a véglegesen rendezett fiumei autonómiában se szerepeljen Horvátország, az autonómia végleges szabályozásában Horvátországnak mégis döntő szerep biztosítatik a magyar állam és Fiume mellett.

Ennek magyarázatát az 1868: XXX. t.-cz. megalkotásának történeti előzményeiben találjuk. Mióta Mária Terézia 1776-ban Fiumét a magyar koronához csatolta s akkor a horvát helytartótanács és báni táblától hozta függésbe, a horvátok soha sem szűntek meg Fiume iránti igényeiket hangoztatni és érvényesíteni próbálni. Tudjuk, hogy 1848-ban egyszerűen erőszakkal foglalták el Fiumét és csakugyan az abszolút uralom Horvát-Szlavonországokhoz csatolta s itt találta őt az újabb alkotmányos aera kezdete, a mikor is a Magyarország és Horvát-Szlavón- és Dalmátországok közt fenforgott vitás közjogi kérdések egyik legfontosabbika éppen Fiumének hovatartozandósága, ezutáni közjogi állása volt, elannyira, hogy a mikor a két országos küldöttség már minden kérdésben megegyezésre jutott, ezt a kérdést egyetértéssel megoldani nem tudta. Ennek folytán a bizottságok által az országgyűlések elébe terjesztett egyezmény-javaslat 66. §-ának a maitól eltérő, következő szövege volt: »Az előbbi szakasz értelmében Horvát-Szlavón- és Dalmátországok területéhez tartozóknak ismertetnek el: 1. Mindazon terület, mely jelenleg Buccari városával és területével együtt Fiume vármegyéhez tartozik, Fiume város és kerülete kivételével, *a melyre nézve az országos küldöttségek közt egyezség nem jött létre.*«¹⁾

A dolgok ilyen állapotában a király lépett közbe. 1868. nov. 7-én kelt leiratával felszólítja úgy a magyar, mint a horvát országgyűlést, hogy Fiume iránt azon alapeszmében állapodjanak meg, mely már a Mária Terézia-féle diplomában is ki van fejezve, »hogy t. i. Fiume városa, kikötője s kerülete a magyar koronához csatolt külön testet képez és egyezzenek abba, miszerint Fiume közreműködése mellett barátságos úton közöttük mindaz megállapíttassék, mit az illetők méltányos kívánalmi és a magyar szent korona országainak közös érdekei követelnek.« Ezen leirat folytán került bele a 66. §-ba a mai szöveg, s lett a törvény így megállapítva. Ennek is érdekes a története. A magyar országgyűlésen a magyar-horvát egyezmény, mint egyezmény (nem mint törvénycikk) még a 66. §. első, fent közölt szövegében lett elfogadva. Már a törvényjavas-

¹⁾ L. 1865—63. képvh. irományok, V. köt. 244 1.

lat (364. sz. törvényjavaslat) a mai szöveg szerint lett beterjesztve s szó nélkül elfogadva. Horvátországban meg egészen furcsán ment a dolog. Ott országgyűlésileg csak az eredeti, a meg nem egyezés konstatálását magában foglaló szöveget fogadták el; királyi szentesítéssel pedig a leirat értelmében való, tehát mai szöveg láttatott el és pedig — úgy látszik, a nagy sietség miatt — eredeti okmányoknál kissé szokatlan módon úgy, hogy ez a változtatás egy kis papírszeletre íratott s ez az eredeti helye fölé ragasztatott. E papírdarabka a híres horvát »Krpica«, melyben vérmesebb horvát hazafiak hamisítást szimatoltak; a különös az egészben nem is annyira az az irodai hanyagság, mint maga az, hogy más szöveg lett szentesítve, mint a mely felterjesztett. Igaz, hogy az előzetes bizalmas megbeszélések után történt, a horvát országgyűlés utólagos belenyugvása bizbiztosítottnak látszott, és az csakugyan jó ideig hallgatott is róla: mégis a horvát közjogászok, így Pliveric, az előzetes szentesítés constructiójával, etc. igyekeznek e szépséghibát kijavítani, a mi különben nem pusztán szépséghiba, hanem érdemlegesen is nagyban gyöngítette a horvát álláspontot. Láttuk, hogy az eredeti szövegben e kitétel: »Fiume város és kerülete kivételével« csak bevezető része a továbbiak: »melyre nézve az országos küldöttségek közt egyezés nem jött létre.« Itt tehát Horvátország nem mondott le Fiuméről, nem állapítja meg, hogy az területéhez nem tartozik, csak konstatálja a meg egyezés létre nem jöttét. Már most a törvényszövegben benmaradt, hogy »Fiume város és kerülete kivételével«, de egészen más értelmű folytatást kapott, úgy, hogy ott más megállapodás jellegével bír s azt jelenti, hogy Fiume a horvát területhez nem tartozik. És épen ez a leglényegesebb, a legkézzelfoghatóbb az egész 1868-iki szabályozásban.

Világos már most a 66. §. létrejöttének e történetéből, hogy a horvátokat a fiumei ügyben való további részvételből kihagyni nem lehetett és hogy a 66. §-nak ily módon való megszerkesztése nem volt egyéb, mint a fiumei kérdésnek a magyar-horvát többi kérdések közül való kikapcsolása a végből, hogy e közös egyetértéssel megoldásra alig juttatható kérdés a többiekben való megegyezés becikkelyezését ne akadályozza.

Az eddigiekben sok szó volt külön testről s annak külön autonómiájáról, mi e szavak értelme?

A mi mindenekelőtt a magyar koronához csatolt külön, test, separatum sacrae regni coronae adnexum corpus kifejezést illeti,

azt hiszem, felesleges fáradság értelme kibontásához nagy jogi apparátussal hozzá ülni. A *separatum corpus* fogalmának semmi pontos, határozott jogi értelme nincs, még ma sincs, mikor már több mint száz esztendő közjogi múlt és magyarázat áll a kifejezés mögött; annál kevésbé volt akkor, mikor először használtatott Mária Terézia királyunk 1779. ápr. 24-éről kelt kegyelmes leiratában, a hol azt egyébnek, mint szemléltető erejű hasonlatnak alig tekinthetjük, a mit a *tamquam* szó használata is valószínűvé tesz.

Úgy hiszem, a goethei mondás illik ide is:

Denn eben, wo Begriffe fehlen,
Da stellt ein Wort zur rechten Zeit sich ein.

Bizonyos az, hogy azt akarták vele kifejezni, hogy nem Horvátországhoz tartozó, hanem *separatum corpus*, hiszen a mondatfüzés: »és a másik buccarii területtel, mint elejétől fogva Horvátországhoz tartozóval össze ne zavartassák«, világosan erre utal. Hogy bizonyos autonom külön szervezetet akart neki meghagyni a királynő, az is bizonyos, de az nem e kifejezésből következik, hanem azon szabályozások egész tartalmából, melyek Fiume tekintetében 1776-tól fogva hoztattak. De a-zon autonómiának sem köre, sem tartalma magának a *separatum corpus* szónak értelméből ki nem hozható.

Mikép áll azon autonómia tekintetében, melyet neki az 1868 : 30. t.-cz. akar adatni, A 68 : 30. t.-cz. megállapította azon ügyeket, a melyek tekintetében egységes állami törvényhozás és kormányzat legyen Horvátországra kiterjedőleg is; a többi ügyek pedig Horvátország autonómájába utaltattak. Az előbbi, úgynevezett (magyar-horvát) közös ügyek tekintetében aztán egységes szervekül a királyon kívül a közös országgyűlés és a központi kormány (a magyar felelős minisztérium) ismertettek el. Ezen szabályozás már most természetesen Fiumére is kiterjed, ezek Fiumére nézve is végleg elintézett szabályozások, a mint ezt maga a már emiített nagyfontosságú 1868. évi nov. 7-éről kelt királyi leirat is megállapítja. E leirat szerint: » . . . azon közjogi egyezményben, a melyet már mindkét törvényhozási testület elfogadott, (az 1868: 30. t.-cz.) világosan ki van mondva, hogy a hadügyi, pénzügyi, tengerészeti és kereskedelmi ügyek, mint a magyar szent korona országait közösen érdeklők, törvényhozás tekintetében a közös országgyűlésen intéztessenek el, a végrehajtást illetőleg pedig a közös magyar-horvát minisztérium alá

tartoznak. *Ugyanez áll Fiuméra nézve is; és így azon nézet különbség, mely Fiumét illetőleg Magyar- és Horvátország közt jelenleg létezik, csak azon tárgyakra vonatkozhatik, melyekre nézve a többször említett egyezmény szerint Horvátországnak is külön autonómiája, külön törvényhozása és kormányzata van.*

Ezen alapon folytak az első regnicoláris tárgyalások is, a miből következik, hogy annak az autonómiának köre, mely Fiumét, mint külön testet illeti, azon tárgyakra vonatkozik, melyekre Horvátországnak van autonómiája, vagyis összefoglaló megjelölésekkel a belügy, vallás és közoktatásügy és igazságügy körére. Hogy azután e tárgyokban, hogy legyen az autonómia szervezve, hogy legyen e tárgyakra nézve a törvényhozás, a kormányzat szervezve, azt teljesen a három factor megállapodására bízta az 1868: 30, t.-cz. 66. §-a. S erre nézve állanak azok, miket fentebb Fiume államjogi helyzetének méltatása kapcsán mondtam. Azonban az autonómia lehető körének ily megvonásából még egy fontos következtetést vonhatunk le. Miután láttuk, hogy Fiume Horvátországhoz nem tartozik, s azon külön állás és esetleges eltérő szervezet, a melyet neki »külön test« minősége és ebből folyó autonómiája biztosítani fog, csak azon ügyekre vonatkozik, a melyekre Horvátországnak is autonómiája van, kétségtelen, hogy az úgynevezett (magyar-horvát) közös ügyekben egyszerűen az állam közönséges jogrendjébe illeszkedő része az államnak, nemcsak annyiban, hogy a közös törvényhozás és központi kormányzat reá is kiterjed (hiszen ez Horvátországra is áll), hanem, hogy az összállam szervezetében úgy vesz részt, mint az állam egyéb külön állással nem bíró része; és semmi azon különállásból, mely e körben is Horvátországot részben megilleti, (gondoljunk csak az országgyűlésen való részvételének módjára, a pénzügyekre, a nyelvre, jelvényekre) reá ki nem terjed.

Ha már mostan az eddigieket összefoglaljuk a következő főbb eredményeket kapjuk; Fiume a magyar állam alkatrésze, a nélkül, hogy Horvátországhoz tartoznék, ennél fogva az u. n. magyar-horvát közös ügyekben egyszerűen mint az állam egyéb, különállással nem bíró alkateleme szerepel s a mi legfőbb, reá nézve a közös országgyűlés törvényhozói s a központi kormány kormányzati illetékessége fennáll. Azon ügyek körére azonban, melyekre Horvátországnak is autonómiája van, Fiume helyzete véglegesen megállapítva nincs, s ez oly factorok egyetértő megállapodásától van függővé téve, a melyek — nevezetesen egyrészt a

horvát, másrészt a másik kettő — a közel jövőben egyetértésre e tekintetben jutni nem is fognak.

Előáll tehát az a kérdés, és most már világos, hogy szinte fontosabb kérdés, mint a végleges rendezés módozatainak megállapítása, hogy mi a jogi állapot addig, míg az az egyetértés a három factor közt létre jön?

Ha a három factor közt egyáltalában nem jött volna létre semmi egyetértő megállapodás sem 1869-ben, akkor vissza kellett volna menni arra az 1848. XXVII. t.-cikkre, a mely Fiume jogállását szabályozza. E törvényczikk érvényes és hatályos volt egész addig, míg a 1868 : XXX. t.-cz. 66. §-ában kívánt megállapodás létre nem jön, s így Fiume jogi állásában belső szervezetét s autonómiáját illetőleg is jogi vacuum nem állhatott volna be, annál kevésbbé, mert a 1868: XXX. t.-cz. egész rendszere azon alapszik, hogy az eddigi jogállapot csak annyiban változik az ott érintett tárgyak tekintetében, a mennyiben azok azon törvényvel ellenkeznek (68. §.), s így addig, míg a 66. §-ban provideált új szabályozás meg nem történik, érvényben kell maradnia a réginek, a 48-iknak. Azonban az egyetértő megállapodás létre jött 1869-ben; bár csak egy provizórium iránt.

E provizóriumot egy következő czikk tárgyalja.

Dr. Jászi Viktor.